

Warszawa, 26-02-2026 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

IV.510.57.2024.MM

Pan

Waldemar Żurek

Minister Sprawiedliwości

Al. Ujazdowskie 11

00-950 Warszawa

Szanowny Panie Ministrze!

Pragnę zwrócić uwagę Pana Ministra na problem zgłaszany przez wnioskodawców poszukujących ochrony prawnej Rzecznika Praw Obywatelskich, dotyczący sposobu przeprowadzania tzw. wideokonferencji podczas rozprawy zdalnej. Wnioskodawcy skarżą się na ograniczenia wynikające – jak się wydaje – ze specyfiki zainstalowanych na salach sądowych specjalistycznych urządzeń technicznych do rejestracji obrazu i dźwięku, które pozwalają jedynie na przekaz obrazu sali sądowej, bez możliwości uzyskania widoku sądu rozpatrującego sprawę. W takiej sytuacji strona/uczestnik postępowania może jedynie słyszeć głos sędziego prowadzącego rozprawę, bez widoku wizerunku składu sędziowskiego.

Co więcej, wnioskodawcy poszukujący ochrony swoich praw zwracają uwagę Rzecznika na to, że sędzia prowadzący rozprawę nie ma wpływu na konfigurację urządzenia rejestrującego obraz i dźwięk, stąd wnioski i prośby stron/uczestników postępowania zgłaszane w trakcie rozprawy o umożliwienie im uzyskania widoku składu orzekającego są oddalane, bądź też spotykają się z wyjaśnieniem, że: „nie ma żadnych podstaw do tego, aby zaprezentować wizerunek sędziego”.

Dotychczas problem ten zgłaszano w sprawach rozpoznawanych przez sądy z obszaru apelacji szczecińskiej i poznańskiej, niemniej może on mieć szerszy zasięg.

Obowiązujące w tym zakresie przepisy, tj. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 marca 2015 r. w sprawie zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z posiedzenia jawnego w postępowaniu cywilnym (tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r., poz. 309) oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 marca 2024 r. w sprawie rodzajów urządzeń i środków technicznych wykorzystywanych w budynku sądu do przeprowadzenia dowodu w ramach posiedzenia zdalnego w postępowaniu cywilnym, sposobu korzystania z tego rodzaju urządzeń i środków, jak również sposobu przechowywania, odtwarzania i kopiowania zapisów dokonanych podczas jego przeprowadzenia (Dz. U. z 2024 r., poz. 357) nie są do końca jasne, albowiem nie regulują wprost kwestii pokazywania wizerunku sędziów podczas transmisji rozprawy.

Zgodnie z § 7 ust. 1 rozporządzenia w sprawie zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z posiedzenia jawnego w postępowaniu cywilnym, zapis obejmuje utrwalanie w systemie teleinformatycznym:

1) obrazu widoku ogólnego sali z pozycji przewodniczącego, ze szczególnym uwzględnieniem widoku wszystkich pozostałych osób uczestniczących w posiedzeniu jawnym oraz - jeżeli pozwalają na to względy techniczne - publiczności;

2) obrazu osoby wypowiadającej się z miejsca przeznaczonego dla świadka, obejmującego polem widzenia górną połowę ciała w sposób umożliwiający utrwalenie gestów oraz uzyskanie widoku twarzy.

Wyjątków nie przewiduje również drugie z powołanych wyżej rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości.

Zwracam jednak uwagę Pana Ministra, że sformułowanie, którym posługuje się powołany § 7 ust. 1 pkt. 1 rozporządzenia z 2 marca 2025 r.: „widok ogólny sali z pozycji przewodniczącego”, nie oznacza widoku samego składu orzekającego, co potwierdzają wpływające do Rzecznika skargi dotyczące tego problemu.

Dochodzi zatem do sytuacji, w której strona/uczestnik postępowania biorący udział w rozprawie zdalnej widzi jedynie obraz - często pustej sali sądowej i słyszy głos, co do którego - z uwagi na brak widoku składu orzekającego - nie może mieć pewności, od kogo pochodzi i kto rozpoznaje jego sprawę.

Rzecznik zdaje sobie jednocześnie sprawę, że z uwagi na specyfikację techniczną urządzeń rejestrujących obraz i dźwięk oraz realizowane centralnie zakupy takich systemów, a także powołane wyżej uregulowania prawne, zmiana tego stanu rzeczy pozostaje poza właściwością prezesów właściwych sądów.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich strona/uczestnik postępowania korzystająca z dobrodziejstwa tzw. rozprawy zdalnej powinna mieć nie tylko ogląd sali sądowej, na której mogą znajdować się jej przeciwnicy procesowi, bądź inni uczestnicy postępowania, lecz także pełen widok składu orzekającego, niezależnie od tego, czy jest on jednoosobowy, czy kolegialny. Innymi słowy, strona/uczestnik postępowania wybierająca tą formę uczestnictwa w posiedzeniu jawnym powinna mieć możliwość takiego samego oglądu sądu i sali sądowej, jak w przypadku osobistego, bezpośredniego uczestnictwa w posiedzeniu jawnym.

Zdaniem Rzecznika odmienna praktyka, sygnalizowana w skargach obywateli, budzi istotne wątpliwości z punktu widzenia realizacji prawa do sądu, gwarantowanego przez art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, zaś na gruncie międzynarodowym – przez art. 6 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284 ze zm.).

Elementem prawa do sądu jest bowiem jawność postępowania sądowego. Nie ma żadnych podstaw, aby z jawności tej – bez szczególnego uzasadnienia – wykluczony został wizerunek sędziego prowadzącego jawne posiedzenie. W tym aspekcie należy uznać, że konstytucyjne i konwencyjne prawo do jawnego postępowania sądowego obejmuje również prawo do znajomości imion i nazwisk sędziów oraz prawo do ich wizerunku na rozprawie.

Nieujawnianie wizerunku przez skład orzekający może prowadzić do naruszenia art. 45 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji oraz art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, bowiem narusza prawo obywatela do sądu bez wyrażnej podstawy ustawowej – de lege lata podstawa taka nie występuje w ustawach procesowych. Za podstawę taką z pewnością nie może zostać uznany art. 151 Kodeksu postępowania cywilnego – dalej Kpc (Dz.U. z 2024 r., poz. 1568 ze zm.) W szczególności, w ocenie Rzecznika z faktu, że w art. 151 § 2 zd. ostatnie Kpc, wskazano, że zapis obrazu i dźwięku z czynności procesowych odbywających się na sali sądowej przekazuje się do miejsca przebywania tych uczestników posiedzenia, którzy zgłosili zamiar zdalnego udziału w posiedzeniu sądu, oraz z miejsca przebywania tych uczestników posiedzenia do budynku sądu prowadzącego postępowanie, nie można

wywodzić, iż poza zakresem tego uregulowania znajduje się zapis obrazu składu sędziowskiego. Rozprawa przeprowadzana w trybie zdalnym (umożliwiającym zdalny dostęp) powinna stanowić w największym możliwym stopniu odzwierciedlenie rozprawy prowadzonej w trybie stacjonarnym stanowiącym wszak zasadę. Z treści art. 151 § 2 Kpc zd. pierwsze wyraźnie wynika, że posiedzenie nadal jest jawne – ze wszystkimi wymogami, jakie Konstytucja i Kpc wiążą z jawnością posiedzenia – a jedynie odbywa się przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających jego przeprowadzenie na odległość. Tym samym wszystkie strony i uczestnicy postępowania powinni mieć możliwość – dokładnie tak, jak podczas stacjonarnego posiedzenia jawnego – zwracania się do sądu twarzą w twarz – choć za pośrednictwem kamery. Możliwość taka – oczywista w realiach rozprawy stacjonarnej – zapewnia transparentność rozpatrzenia sprawy przez sąd. Gwarantuje stronom i innym uczestnikom postępowania, że wszystkie zasady procesowe są realizowane: sędzia faktycznie jest sędzią, reprezentując powagę Rzeczypospolitej Polskiej – ma na sobie togę oraz łańcuch sędziowski, a swoim zachowaniem respektuje zasady przyjęte na sali sądowej, np. pozostaje w pełni skoncentrowany na przebiegu posiedzenia, czy nie porozumiewa się niewerbalnie z innymi osobami, w tym drugą stroną, pełnomocnikiem procesowym, czy prokuratorem.

Powyższe stanowisko prezentuje również Sąd Najwyższy, który w wyroku z dnia 17 stycznia 2024 r. (sygn. akt II CSKP 1763/22, LEX nr 3656892) wskazał, że jawność postępowania jest jednym z podstawowych elementów prawa do sądu i zaliczana jest do naczelnych zasad postępowania cywilnego. Ma na celu zapewnienie bezstronności sędziego, prawidłowości przebiegu postępowania, dyscyplinowanie jego uczestników i zapobieganie podejrzeniom o działania nierzetelne i naganne, spełnia też rolę społeczno-wychowawczą. Przepisy o rozprawie zdalnej wymagają bezpośredniego przekazu obrazu i dźwięku; brak obrazu i głosu członka składu narusza: zasadę jawności, zasadę bezpośredniości, zasadę ustności, może prowadzić nawet do nieważności postępowania (zarzut wadliwego składu sądu).

Nie można zapominać, że przepis art. 151 Kpc przewiduje również możliwość stawienia się na sali sądowej – w takim wypadku dochodzi do sytuacji, w której wizerunek sędziego jest jawny dla obecnych na sali i niedostępny na osób uczestniczących w rozprawie na odległość, co z całą pewnością narusza równość procesową stron postępowania cywilnego.

Zasadnicze wydaje się pytanie, czy używane w sądach urządzenia rejestrujące obraz i dźwięk z przebiegu posiedzenia jawnego w trybie zdalnym ograniczają dla

strony/uczestnika postępowania ogląd jedynie do sali sądowej z pozycji przewodniczącego rozprawy, bez możliwości modyfikacji poprzez rozszerzenie obrazu również na widok składu sędziowskiego, czy też urządzenia te dopuszczają możliwość pewnych modyfikacji, np.: poprzez zamontowanie dodatkowej kamery czy innego urządzenia, choćby laptopa umiejscowionego na stole sędziowskim – jak odbywa się to w niektórych sądach.

Drugą ważną kwestią są wątpliwości powstałe na tle powołanych przepisów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z posiedzenia jawnego w postępowaniu cywilnym. Jeśli § 7 ust. 1 rozporządzenia, dotyczący obrazu i dźwięku podlegającego zapisowi, stanowi pewien minimalny i jednocześnie nieprzekraczalny standard, to w ocenie Rzecznika nie jest on wystarczający dla ochrony prawa obywateli do sądu i wymaga zmiany.

Dla udokumentowania powyższego wskazuję, że Prezes Sądu Okręgowego w Szczecinie w piśmie z dnia 13 września 2024 roku (IXW.412.5.2024), adresowanym do przewodniczących wydziałów Sądu Okręgowego w Szczecinie i prezesów sądów rejonowych w okręgu Sądu Okręgowego w Szczecinie (kopia ww. pisma w załączeniu) wskazał, że ze względu na to, że przepisy przywoływanych już wyżej rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości nie zawierają wprost obowiązku umożliwienia stronom/uczestnikom biorącym udział w zdalnej rozprawie/posiedzeniu widoku na skład orzekający, może on jedynie zaapelować i prosić o zmianę stanowiska tych sędziów, którzy stosują kwestionowaną przez Rzecznika Praw Obywatelskich praktykę uniemożliwiania stronom/uczestnikom biorącym zdalnie udział w rozprawie/posiedzeniu widoczności składu orzekającego.

Biorąc jednak pod uwagę zasięg terytorialny zgłaszanego przez obywateli problemu, wydaje się, że nie występuje on we wszystkich sądach. Zatem przepisy powołanego rozporządzenia - wykładane w duchu wspomnianych wyżej wartości konstytucyjnych – dla części składów sędziowskich nie stoją na przeszkodzie takiej rejestracji obrazu i dźwięku, która obejmuje zarówno widok sali sądowej, jak i składu orzekającego.

Reasumując, w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich, użycie urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie w sposób jawny na odległość rozprawy zdalnej w taki sposób, że sąd nie jest widoczny dla stron i innych uczestników postępowania godzi w zasadę jawności rozprawy, która ma istotne

znaczenie z punktu widzenia zaufania do wymiaru sprawiedliwości, kontroli społeczeństwa i ochrony praw stron postępowania.

Dlatego, mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2024 r., poz. 1264 ze zm.) uprzejmie proszę Pana Ministra o zbadanie sprawy i podjęcie adekwatnych działań tak, aby we wszystkich sądach w trakcie posiedzenia jawnego odbywającego się zdalnie, dostępny dla strony/uczestnika postępowania był zarówno ogólny ogląd sali sądowej jak i widok składu orzekającego. Podjęcie przez Pana Ministra odpowiednich działań wydaje się niezbędne, aby wyeliminować przypadki odmowy ukazywania wizerunku przez składy orzekającego podczas rozpraw zdalnych, która to praktyka narusza konstytucyjne prawo obywatela do sądu.

Z poważaniem

Stanisław Trociuk

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/

W załączeniu:

Skan pisma Prezesa Sądu Okręgowego w Szczecinie z 13 września 2024 r. znak : IXW.412.5.2024.